

RAPORT

Monitorizarea bugetului de stat al autorităților
publice centrale pentru dezvoltarea sectorului
de turism

Bugetul Ministerului Culturii și al Ministerului
Infrastructurii și Dezvoltării Regionale alocat
sectorului de turism

Autor: ALDA Moldova

Notă de limitare a responsabilității

Acest Raport a fost produs cu suportul financiar al Uniunii Europene și Fundației „Friedrich Ebert” (FES). Conținutul acestuia reprezintă responsabilitatea exclusivă a proiectului „Societatea Civilă pentru Integrare Europeană”, finanțat de Uniunea Europeană și cofinanțat de Fundația „Friedrich Ebert”. Conținutul raportului aparține ALDA Moldova în calitate de autor, și nu reflectă în mod neapărat viziunea Uniunii Europene și Fundației „Friedrich Ebert” (FES). Responsabilitatea exclusivă pentru concluziile și informațiile incluse în acest raport o poartă ALDA Moldova.

CUPRINS

1. Introducere	5
1.1. Aspecte metodologice și instituțiile responsabile de dezvoltarea turismului	6
1.2. Prezentare generală a sectorului de turism	7
1.3. Impactul macroeconomic al industriei turismului asupra economiei țării	10
1.4. Analiza politicilor publice de dezvoltare a turismului	11
2. Evoluția finanțării sectorului de turism din contul bugetului de stat în perioada anilor 2021-2023 (executat), anul 2024 (aprobat) și estimările pentru anii 2025-2026	12
2.1. Bugetul de stat executat pentru anii 2021-2023	13
2.2. Bugetul de stat aprobat pentru anul 2024	16
2.3. Bugetul de stat estimat pentru anii 2025-2026	17
3. Programe de dezvoltare a turismului	19
4. Concluzii și recomandări	22
5. Anexe	24

Abrevieri

ADR	Agenție de Dezvoltare Regională
ANTRIM	Asociația Națională pentru Turism Receptor și Intern din Moldova
APL	Autoritățile publice locale
AIPA	Agenția pentru Intervenții și Plăți în Agricultură
ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
BNS	Biroul Național de Statistică
CBTM	Cadru Bugetar pe Termen Mediu
FNDAMR	Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural
FNDRL	Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală
GAL	Grup de acțiune locală
HoReCa	Hotel, restaurant și cafenea/catering
MC	Ministerul Culturii
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
MDED	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
MIDR	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale
MM	Ministerul Mediului
ODA	Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului
OMD	Organizație de Management a Destinației
ONT	Oficiul Național al Turismului
ONVV	Oficiul Național al Viei și Vinului
OSC	Organizație a societății civile
PND	Planul Național de Dezvoltare
PNDT	Planul Național de Dezvoltare a Turismului
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
PRST	Programul sectorial în domeniul sporirii atractivității turistice a Regiunii de Dezvoltare
RDC	Regiunea de Dezvoltare Centru
RDG	Regiunea de Dezvoltare Găgăuzia
RDN	Regiunea de Dezvoltare Nord
RDS	Regiunea de Dezvoltare Sud
RN	Rezervație Naturală
PND	Planul Național de Dezvoltare
SDSE	Strategie de dezvoltare socio-economică a raionului
SND	Strategia Națională de Dezvoltare
UE	Uniunea Europeană
USAID	Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

1. Introducere

ALDA este o alianță globală a autorităților locale și actorilor societății civile, care cooperează într-o manieră participativă pentru comunități reziliente, incluzive și durabile. ALDA este un promotor activ și important în domeniul democrației locale, al cetățeniei active și cooperării dintre autoritățile publice și societatea civilă. ALDA activează în Moldova din anul 2017, reprezentând oficiul regional pentru Europa de Est.

Prezentul raport de monitorizare bugetară este elaborat de „ALDA” Moldova în contextul proiectului de grant „Societatea Civilă pentru Integrarea Europeană”, finanțat de Uniunea Europeană și co-finanțat de Fundația „Friedrich Ebert”, coordonat de Centrul Analitic Independent Expert-Grup, în calitate de partener principal, în consorțiu cu Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), AO Institutum Virtutes Civilis (IVC) și Fundația „Friedrich Ebert”.

Raportul reprezintă o analiză a bugetului autorităților publice central abilitate cu competențe în domeniul turismului, în contextul în care rolul dezvoltării sectorului turistic în redresarea și creșterea economică devine din ce în ce mai evident, iar analiza bugetului de stat alocat sectorului de turism este crucială pentru a înțelege direcțiile strategice și prioritățile guvernamentale în dezvoltarea acestui sector.

Industria turismului poate avea o contribuție importantă în PIB-ul unei țări, atât prin consumul intern de servicii turistice, cât și prin încasările din turismul internațional, fiind un sector de activitate multilateral, care pune în valoare atât potențialul turistic al țării, cât și o gamă largă de servicii, care contribuie la dezvoltarea economică, promovarea culturală, conservarea mediului, dezvoltarea infrastructurii și îmbunătățirea calității vieții.

Turismul are un potențial semnificativ pentru economia națională și poate contribui la crearea locurilor de muncă, stimularea investițiilor și promovarea patrimoniului cultural și natural. Monitorizarea alocațiilor bugetare permite identificarea eficienței și eficacității utilizării fondurilor publice pentru dezvoltarea sectorului de turism, precum și ajustarea strategiilor pentru a maximiza beneficiile economice și sociale.

Turismul în Republica Moldova este gestionat de mai multe entități de stat, atât la nivel central, cât și local, prin diverse programe care susțin sectorul direct și indirect, ținând spre crearea unui mediu favorabil dezvoltării infrastructurii, IMM-ilor, promovării regiunilor și a brand-ului turistic de țară. În acest context, o provocare majoră în monitorizarea bugetului de stat alocat domeniului reprezintă discrepanțele și lipsa de coordonare între diferite instituții implicate. Raportul „Monitorizarea bugetului de stat al autorităților publice centrale pentru dezvoltarea sectorului de turism” subliniază aceste dificultăți, evidențiind necesitatea unui cadru unitar și bine coordonat pentru gestionarea resurselor financiare dedicate turismului.

Scopul principal al Raportului rezidă în analiza și monitorizarea mijloacelor bugetului de stat alocate pentru sectorul turism pentru anii 2021-2023, planificat pentru anul 2024 și stimările pentru anii 2025-2026, precum și înaintarea propunerilor și recomandărilor pentru îmbunătățirea și eficientizarea managementului financiar în domeniul de referință.

Începând cu anul 2022, conform Legii bugetului de stat¹ (Anexa 3, cod 6602), cheltuielile privind dezvoltarea turismului sunt gestionate de către două autorități publice centrale – Ministerul Culturii și Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, bugetul cărora este analizat în acest sens.

De asemenea, analiza se referă și la viziunea strategică de dezvoltare a sectorului prin politicile de stat corelate cu previziunile bugetare pentru anii 2024-2026. Raportul analizează atât dinamica resurselor alocate, implementarea unor programe distincte, cât și efortul conjugat al autorităților centrale și a partenerilor pentru dezvoltarea turismului în Moldova.

¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129175&lang=ro

Obiectivele Raportului:

- O1.** Evaluarea dezvoltării turismului prin prisma implementării politicilor statului în domeniu, programelor de performanță și alocarea resurselor de stat pentru perioada anilor 2021-2023, precum și perspectivele pentru anii bugetari 2024 - 2026;
- O2.** Analiza impactului sectorului de turism asupra economiei țării, cu un accent special pe modul în care bugetele alocate au influențat dezvoltarea regională;
- O3.** Propunerea unui set de recomandări pentru dezvoltarea turismului prin identificare bunelor practici internaționale.

1.1. Aspecte metodologice și instituțiile responsabile de dezvoltarea turismului

Prezentul raport a fost elaborat prin colectarea și analiza de date și interviuri cu persoanele responsabile din APC cu atribuții în domeniu turismului și reprezentanții Oficiului Național al Turismului și ANTRIM.

Organul principal responsabil de elaborarea politicilor în domeniul turismului este **Ministerul Culturii (MC)**. Mandatul acestuia este să asigure dezvoltarea integrată, echilibrată și durabilă a turismului intern și internațional și integrarea politicii de dezvoltare a turismului în politica de dezvoltare generală a țării. În anul 2023 a fost înființată o nouă instituție publică, subordonată MC, **Oficiul Național al Turismului**² responsabilă pentru promovarea pe plan internațional a Republicii Moldova ca destinație turistică și includerea în circuitul turistic internațional a patrimoniului turistic național.

Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR) în calitate de gestionar al bugetului Fondului Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL, Subprogramul 6602 - Dezvoltarea turismului), prin **Agențiile de Dezvoltare Regională (ADR)** susține dezvoltarea turismului în partea ce ține de căile de acces către obiectivele și destinațiile turistice, conectarea acestora la rețelele de servicii comunale, efectuarea lucrărilor de reparație și restaurare, și asistență pentru consolidarea capacităților autorităților publice, agenților economici și OSC-urilor în domeniu.

Oficiul Național al Viei și Vinului (ONVV) cuprinde domeniul ce ține de dezvoltarea produselor de oenoturism și ameliorarea experiențelor de turism vitivinicol, precum și valorificarea regiunii cu potențial turistic Ștefan-Vodă.

Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului, (ODA) subordonată Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării, susține dezvoltarea turismului prin programul de granturi „Programul de sprijin pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii în domeniul turismului” până în anul 2025, cu posibilitatea de a fi prelungit în baza mijloacelor financiare suplimentare disponibile.

Agencia de Intervenții și Plăți în Agricultură (AIPA) este subordonată Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, iar în calitate de administrator al programului LEADER și a FNDAMR contribuie punctat pe segmentul de stimulare a dezvoltării turismului în mediul rural.

Astfel, pentru realizarea raportului au fost analizate două autorități publice centrale care, conform legii bugetului de stat, ramura „Turism”, sunt responsabile de dezvoltarea acestui domeniu. Raportul s-a axat pe analiza bugetului de stat alocat și executat pentru dezvoltarea sectorului de turism gestionat de autoritățile centrale în perioada 2021-2023, anul 2024 (aprobat) și estimările pentru anii 2025-2026, în special cel al Ministerului Culturii și Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale. Totuși, MC nu a oferit informațiile complete solicitate cu privire la programele de performanță, iar MIDR nu a oferit informații cu privire la cheltuielile pe clasificarea economică. Lipsa acestor informații a afectat analiza complexă a modului de gestionare a banilor publici pentru domeniul turismului.

Analiza bugetului de stat a fost extinsă asupra altor entități de stat care gestionează programe destinate turismului, pentru a oferi o perspectivă mai amplă și a evidenția abordarea multidimensională a statului asupra dezvoltării sectorului. Astfel, raportul a monitorizat programele de stat din domeniul turismului și ponderea acestora în finanțarea generală a sectorului, contribuția altor actori și părți interesate, făcând referire la unele date secundare despre evoluția sectorului. Prin metoda consultărilor directe, raportul

² <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-16-nu-571-mc-2022.pdf>

preliminar a fost discutat cu responsabilii din MC și MIDR, în cadrul unei mese rotunde, pentru a obține precizări la concluziile și recomandările deduse în urma monitorizării, dar și pentru a face ajustările necesare la analiza realizată.

1.2. Prezentare generală a sectorului de turism

Dezvoltarea turismului în Republica Moldova cunoaște o dinamică în ultimii ani. Cu toate că aportul turismului în economia Republicii Moldova nu este unul important, acest sector are un potențial de dezvoltare major, iar suportul pentru sector a fost priorizat prin diferite acte normative, documente de politici, extinderea și diversificarea instrumentelor și a resurselor financiare dedicate pentru dezvoltare, creșterea investițiilor sectorului privat și lansarea de noi afaceri în regiuni.

Sectorul turismului este important nu doar datorită veniturilor pe care le aduce țării, ci și pentru că promovează interconectarea mai multor sectoare. În acest sens, dezvoltarea afacerilor din turism trebuie să consolideze sinergiile dintre turism și alte sectoare, cum ar fi industria vitivinicolă, industria cultural creativă, producția de artizanat și produse de autor, produsele agroalimentare cu valoare adăugată, precum și unele aspecte socio-culturale, cum ar fi coeziunea socială, sporirea mândriei naționale și dezvoltarea incluzivă.

Putem afirma că până în anul 2023, Republica Moldova a fost promovată drept o destinație turistică integră și nu ca regiuni distincte, întrucât politicile de marketing erau îndreptate spre a promova țara ca unică destinație. Astfel, în Clasamentul general al Indicelui de dezvoltare a turismului și călătoriilor pentru anul 2024, țara noastră a atins un scor de 3.53 puncte, regăsindu-se la poziția 88 în clasamentul general din 119 economii³, demonstrând rezerve de creștere și de sporire a atractivității țării pentru turiștii străini. Perioada 2021-2023 a fost marcată de creștere și consolidare pentru turismul moldovenesc, cu inițiative importante precum:

- Crearea clusterelor turistice regionale: Clusterul Turistic Regional Ungheni 2030 și Clusterul Turistic VIA Cahul;
- Lansarea Oficiului Național al Turismului: instituție responsabilă de coordonarea și promovarea turismului receptor și intern;
- Elaborarea Programului „Turism 2028”: după o pauză de mai bine de 5 ani în planificarea strategică a sectorului de turism, Guvernul Republicii Moldova a lansat Programul „Turism 2028”⁴ - o strategie națională pe termen mediu, pentru dezvoltarea turismului durabil și competitiv, redefinind politicile publice de creștere a atractivității Republicii Moldova ca destinație turistică.

În ultimii cinci ani, în țară au fost lansate peste 60 de pensiuni agroturistice și case rurale, circa 30 de vinării mici, au fost marcate mai multe trasee pentru drumeții, care atrag în continuare atât turiștii din țară, cât și din afară. Prin valorificarea patrimoniului natural și cultural, dezvoltarea zonelor turistice și susținerea IMM-urilor, sunt create noi locuri de muncă și încurajate activitățile generatoare de profit în mediul rural.

Turismul poate fi clasificat după locul de proveniență a turiștilor strecurându-se în trei categorii: turism internațional, turism național și turism domestic (în interiorul țării). Legea națională⁵ care reglementează raporturile juridice ce țin de elaborarea și promovarea politicii de stat în domeniul turismului, organizarea și coordonarea activității turistice și al activității de întreprinzător în domeniul turismului, prevede trei tipuri de turism:

- turismul intern;
- turismul receptor;
- turismul emițător.

³ https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_and_Tourism_Development_Index_2024.pdf

⁴ HG nr. 40/2022 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională a Republicii Moldova pentru anii 2022-2028.

⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142431&lang=ro

Turismul intern se referă la călătoriile și activitățile turistice desfășurate de rezidenții unei țări în interiorul propriilor granițe și este important pentru economia națională, susținând afacerile locale, creând locuri de muncă și promovând coeziunea socială și culturală în interiorul țării.

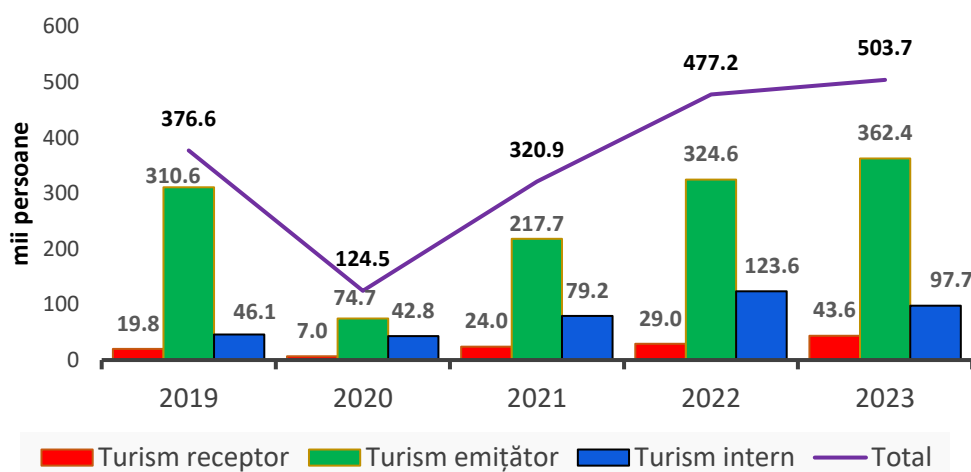
Turismul receptor (incoming) se referă la activitățile turistice desfășurate de vizitatorii străini care călătoresc într-o anumită țară și este vital pentru atragerea de venituri externe, contribuind la balanța de plăți, stimulând dezvoltarea infrastructurii turistice și promovând imaginea și cultura țării pe plan internațional.

Turismul emițător (outgoing) se referă la călătoriile și activitățile turistice desfășurate de rezidenții unei țări în afara granițelor acesteia, către alte țări. Ca importanță pentru economia unei țări, turismul receptor este mai important pentru o țară, în comparație cu turismul emițător, deoarece are un impact economic multiplicator semnificativ.

Turismul intern a cunoscut o evoluție stabilă până în 2019, după care a început o perioadă activă de ascensiune. **Turismul receptor** în Republica Moldova a demonstrat o activă tendință de creștere începând cu anul 2013 (vezi Fig.1, 2), odată cu semnarea Acordului de asociere cu Uniunea Europeană, dar și datorită eforturilor consistente de marketing și promovare a țării ca destinație turistică (inclusiv lansarea brandului turistic de țară „Pomul Vieții”). Este necesar de menționat că **turismul receptor** în anul 2023 a constituit doar 43,6 mii persoane, dar turismul emițător 362,4 mii persoane și turismul intern a atins 97,7 mii persoane⁶. Astfel, pentru fiecare turist străin care vizitează Moldova, aproximativ 15 cetățeni moldoveni pleacă în străinătate pentru turism. În opinia experților, această diferență semnificativă poate fi considerată drept un dezechilibru sever și fără precedent în sectorul turismului național. Abordarea problemelor de atractivitate redusă poate ajuta la echilibrarea sectorului turistic și la stimularea economiei locale.

În anul 2023, în Republica Moldova, domeniul turismului a înregistrat o creștere semnificativă a numărului de vizitatori participanți la turismul organizat de operatorii și agențiile de turism. Numărul total de turiști și excursioniști a crescut cu 5,6% față de anul precedent, ajungând la 503,7 mii persoane, ponderea majoră fiind asigurată de turismul emițător în proporție de 72% din total turiști, dar cea mai mare creștere a înregistrat-o turismul receptor cu 53% față de anul 2022.

Figura 1. Evoluția numărului de vizitatori pe categorii de turism

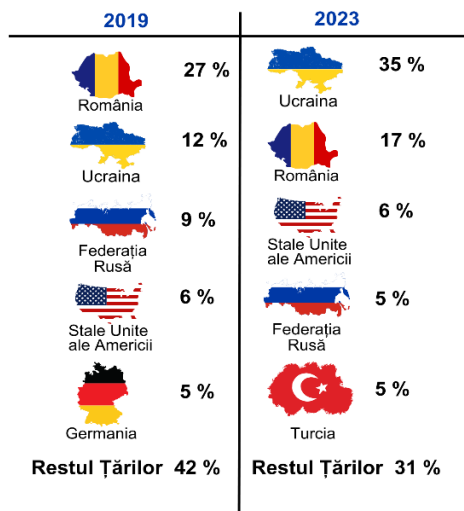
Sursă: BNS

Consecințele dramatice ale pandemiei COVID-19 în anul 2020, se observă în scăderea drastică a turiștilor față de anul 2019, când înnoptările turiștilor în structurile de cazare din Moldova au scăzut cu 76%, ceea ce a dus la o perturbare financiară semnificativă a funcționării pieței turistice locale. Invația Rusiei în Ucraina, în anul 2022, însă, a determinat relocările refugiaților ucraineni, ceea ce s-a reflectat în creșterea numărului

⁶ https://statistica.gov.md/ro/activitatea-turistica-a-agentiilor-de-turism-si-turoperatorilor-in-anul-2023-9491_60952.html

vizitorilor în Republica Moldova, devansând România ca prima țară emitentă de turiști pentru Republică Moldova.

Figura 2. Țările emitente de turiști pentru Republica Moldova

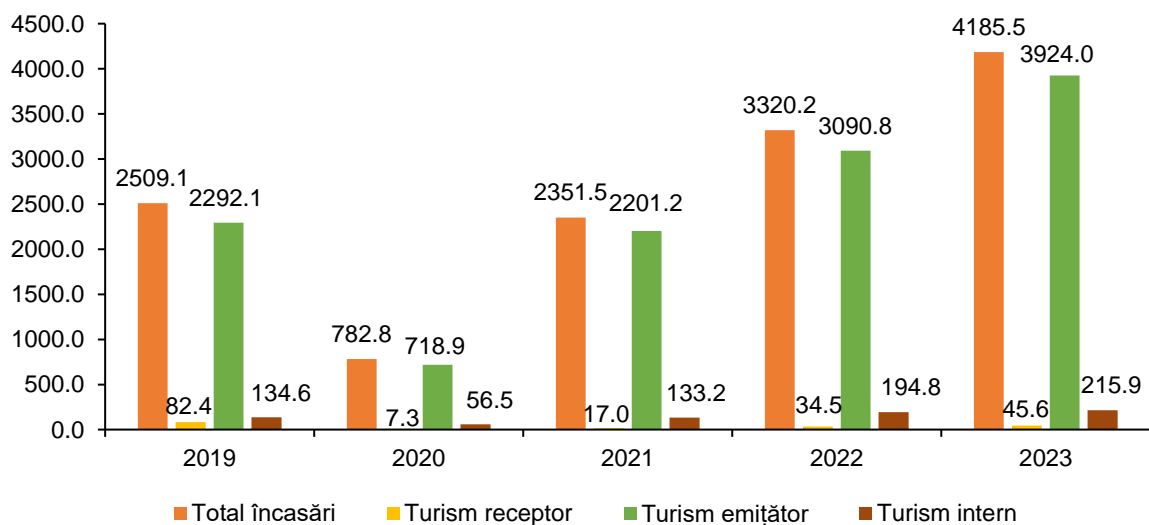
Deși numărul noilor sosiți în unitățile de cazare a crescut în 2022 și 2023, datele sugerează că jumătate din aceste cifre se referă la ucrainenii strămutați, iar o parte semnificativă din cealaltă jumătate sunt angajați în proiecte internaționale care vin în Moldova pentru a ajuta în gestionarea consecințelor umanitare și economice ale războiului. Astfel, în timp ce turismul în restul lumii își revine, sectorul turistic al Moldovei continuă să fie afectat în mod negativ de invazia Rusiei în Ucraina.

Sursa: Oxford Economics, national sources and UN Tourism (formerly UNWTO)

1.3. Impactul macroeconomic al industriei turismului asupra economiei țării

Impactul macroeconomic al industriei turismului este unul multidimensional, iar potențialul încasărilor la bugetul de stat din activitatea economică și impactul asupra scăderii ratei de șomaj, în special în zonele rurale, poziționează industria drept una promițătoare pentru economie. Efectul multiplicator al turismului în Republica Moldova nu este studiat în profunzime, iar consumul direct (transport, cazare, alimentație, agrement), contribuie și la consumul indirect (de către agenții economici și angajații din domeniu) care se reflectă în economia țării. La rândul său, consumul indirect creează un efect în cascadă, generând venituri și locuri de muncă în alte sectoare economice, cum ar fi cel al construcțiilor, comerțului cu amănuntul, transportul local, etc. Astfel, contribuția sectorului la PIB-ul țării este cumulată din veniturile agenților economici din diferite sectoare aferente turismului, conform Figura 3.

Figura 3. Ponderea veniturilor pe tipuri de activități în turism (mii lei)

Sursa: BNS, https://statistica.gov.md/ro/activitatea-turistica-a-agentiilor-de-turism-si-turoperatorilor-in-anul-2023-%209491_60952.html

Veniturile agențiilor de turism și a tur-operatorilor, au constituit 33000 mii lei în 2022 și provin în proporție de 93% în turismul emițător, revenindu-le 1.2% din PIB, în disonanță cu cotă de 9.82% din PIB-ul global pentru țările în curs de dezvoltare. În anul 2023, comparativ cu anul precedent, au crescut încasările agențiilor de turism și turoperatorilor în total cu 865,3 mii lei (+26,1%), din turismul emițător - cu 833,2 mii lei (+27,0%), turismul intern - cu 21,0 mii lei (+10,8%) și turismul receptor – cu 11,1 mi lei (+32,1%), dar a păstrat neschimbat raportul statistic.

Veniturile din consumul direct generat de turismul intern a cunoscut o creștere constantă în 2021-2023, după scăderea semnificativă a veniturilor din turism receptor și emitent și HoReCa cu 45%, în timpul anului pandemic (2020) comparativ cu anul pre pandemic (2019)⁷. Recuperarea a început în anul 2021, încasările din activitatea turistică și HoReCa au crescut în 2023 de 1,7 ori față de 2019. Această creștere a determinat cota turismului și sectorului HoReCa, ca sector indispensabil turismului, la 3% în 2023 în PIB-ul țării.

În 2021, agențiile de turism și turoperatorii însumau 1,060 de angajați, în timp ce în industriile conexe activau 14,354 angajați, inclusiv: 609 în transportul aerian, 1,046 în unitățile de cazare, iar majoritatea – 12,699 în unități de alimentație publică. Pentru anii 2022 și 2023, datele disponibile indică o situație similară, cu mici variații în funcție de segmentul industriei.

În pofida perturbării activității de tursim în anul pandemic, din Tabelul 1 și Figura 4, observăm că mediul de afaceri a avut o contribuție ușor crescută la bugetul public național, ceea ce denotă că sectorul a menținut numărul de angajați, achitând contribuțiile salariale.

Tabel 1. Încasările la bugetul public național din activitatea HoReCa, 2019-2022

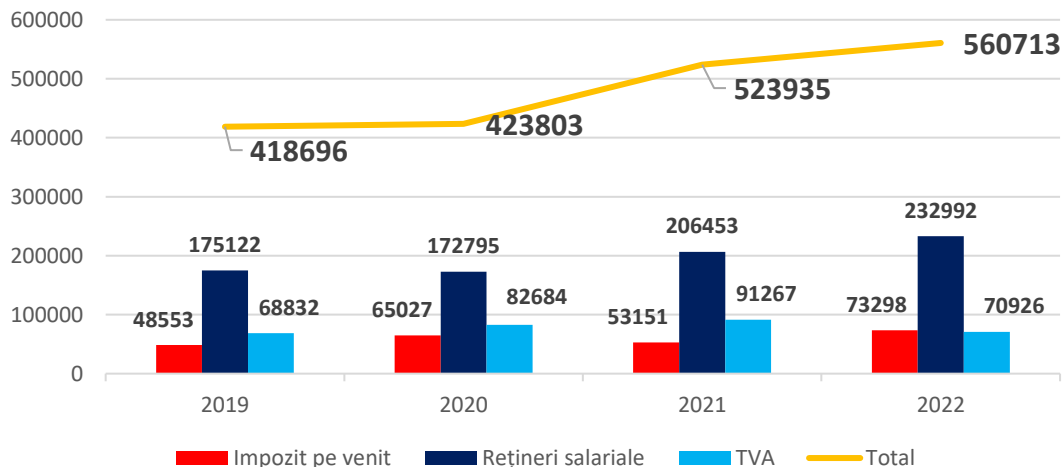
Clasificația economică	Denumirea clasificăției economice	Total achitat (mii lei)			
		Anul 2019	Anul 2020	Anul 2021	Anul 2022
Total achitat la BPN, inclusiv		418696,0	423803,0	523935,0	560713,0
Impozit pe venit		48553,0	65027,0	53151,0	73298,0
111210	Impozit pe venitul obținut din activitatea de întreprinzători	48506,0	64984,0	53072,0	73024,0
111240	Impozit pe venitul obținut din activitatea operațională	47,0	43,0	80,0	274,0
Rețineri salariale		175122,0	172795,0	206453,0	232992,0
111110	Impozit pe venitul reținut din salariu	27257,0	27129,0	34926,0	40018,0
121100	Contribuții sociale	106283,0	106565,0	124935,0	141632,0
122100	Prime medicale	41,582	39,102	46,591	51343,0
Taxa pe valoare adăugată		68832,0	82684,0	91267,0	70926,0
1141110	TVA	68832,0	82684,0	91267,0	70926,0

Sursa: Ministerul Finanțelor

La susținerea rezilienței sectorului turistic și HoReCa au contribuit măsurile implementate de către stat în perioada stării de urgență, fiind aplicată o cotă redusă a TVA în mărime de 6%. La fel, reducerea cotei TVA pentru HoReCa de la 12% la 8%, implementată la 31 decembrie 2023, reprezintă o măsură fiscală semnificativă de susținere a sectorului.

⁷ Ministerul Finanțelor, Anexa nr. 6

Figura 4. Plățile la bugetul public național 2019 - 2022, din activitatea HoReCa

Sursa: Ministerul Finanțelor, Anexa nr.6

1.4. Analiza politicilor publice de dezvoltare a turismului

Urmare a provocărilor din ultimii cinci ani în planificarea strategică a sectorului, Guvernul Republicii Moldova și alți actori sociali importanți, au redefinit politicile publice de susținere a dezvoltării dinamice a industriei turismului și de creștere a atractivității Republicii Moldova ca destinație turistică.

Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 prevede un vector național în elaborarea și implementarea politicilor pentru promovarea turismului durabil, care va facilita crearea de parteneriate publice private, dezvoltarea capacităților instituționale în domeniu ale autorităților publice locale, respectiv, care creează locuri de muncă și promovează cultura și produsele locale, stimulând turismul.

Adoptarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (SND 2030)⁸, care este pusă în aplicare prin PND pentru anii 2023-2025⁹, servește drept bază pentru CBTM pentru aceeași perioadă. În partea operațională, PND 2023-2025 vine cu detalii privind angajamentele concrete ale statului în domeniul turismului sub Obiectivul specific 4.2: Punerea în valoare a patrimoniului, tradițiilor și diversității culturale (acțiunile 4.2.4-4.2.19).

În conformitate cu prevederile Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională a Republicii Moldova 2022-2028, Hotărârea Guvernului nr. 40/2022¹⁰, un accent sporit va fi pus pe îmbunătățirea mediului de afaceri, prin intervenții sistematice orientate spre dezvoltarea antreprenoriatului și sporirea atractivității turistice în regiuni.

La nivel regional sunt aprobate și se află în implementare 4 programe sectoriale de creștere a atractivității turistice (PRST). Astfel, pentru Regiunile de Dezvoltare (RD) Nord, Centru, Sud, programele au perioada de implementare 2017-2025, iar pentru RD Găgăuzia 2019-2025.

În anul 2023 s-a reușit crearea **Oficiului Național al Turismului**¹¹, instituție subordonată MC, care va avea rolul de coordonare strategică a politicilor și dezvoltarea turismului, facilitând activitățile de promovare și marketing. Oficiul Național al Turismului, fiind în proces de operaționalizare cu 50% din necesarul de personal, iar pe măsură ce va deveni pe deplin funcțional, va prelua o serie de responsabilități de administrare a sectorului în conformitate cu regulamentul de funcționare al acestuia. Astfel, ONT va fi veriga de coordonare cu alte instituții cheie din sectorul turismului. Oficiul are misiunea de a coordona și organiza activitățile

⁸ Aprobata prin Legea nr. 315/2022

⁹ Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr. 89/2023

¹⁰ Hotărârea Guvernului nr. 40/2022

¹¹ [HG570/2023 \(legis.md\)](https://legis.md/HG570/2023)

orientate spre dezvoltarea și promovarea turismului receptor și intern, conform strategiilor și programelor aprobate de Guvern.

Cel mai recent proiect de politici supus consultărilor publice, Programul național de dezvoltare a turismului "Turism 2028" (2024-2028)¹², are rolul de a stabili obiectivele și direcțiile de dezvoltare a turismului în Republica Moldova, astfel încât acesta să devină un sector competitiv și dezvoltat armonios, dar și rezilient în fața riscurilor și provocărilor cauzate de diverși factori externi. Prin acest Program se urmărește atingerea obiectivului general de dezvoltare a Republicii Moldova ca destinație turistică competitivă și durabilă, capabilă să ofere beneficii economice, sociale și de mediu comunităților locale și generațiilor viitoare, aliniindu-se cu obiectivele Strategiei Naționale de dezvoltare.

Dezideratul Programului „Turism 2028” este creșterea numărului de cetățeni străini care vizitează Republica Moldova în cadrul turismului receptor de la 162 mii de turiști cazați în structurile de cazare la 300 mii, inclusiv majorarea numărului de turiști care vin în Republica Moldova prin intermediul agențiilor de turism și a tur-operatorilor de la 29 la 100 mii, precum și creșterea duratei sejurului în țară de 1.34 ori (de la 2.6 zile în prezent la 3.5 zile către anul 2028).

Astfel, prin realizarea scopului programului se așteaptă creșterea competitivității industriei turismului din Republica Moldova de la scorul de 3.6 puncte (2023) la scorul de 4.0 (2028) puncte în Indicele Dezvoltării Turismului, ceea ce ar permite Republicii Moldova să avanseze cu 10-15 poziții în clasamentul mondial. Totodată, estimările făcute în program, adaptarea căruia nu a mai avansat de la finele anului 2023, nu sunt actuale la moment, întrucât în anul 2024, conform *Clasamentului general al Indicelui de dezvoltare a turismului și călătoriilor*, se atestă o scădere a indicatorilor de competitivitate cu 11.1%, atingând un scor de 3.53 puncte, iar Moldova regăsindu-se la poziția 88 în clasamentul general din 119 economii.

2. Evoluția finanțării sectorului de turism din contul bugetului de stat în perioada anilor 2021-2023 (executat) și anul 2024 (aprobat) și estimările pentru anii 2025-2026

În contextul dezvoltării sectorului turistic din Republica Moldova, finanțarea bugetară joacă un rol esențial. Analiza detaliată a surselor de finanțare, bugetului cumulat de la diverse instituții publice centrale și evoluția acestora în perioada 2021-2023, și estimările bugetului pentru anii 2024-2026, este crucială pentru a înțelege impactul și eficiența investițiilor în infrastructură turistică și alte domenii conexe relevante.

Bugetul de stat alocat MC și MIDR, drept instituții centrale responsabile de dezvoltarea turismului, este prezentat în Tabel 2 și indică o creștere a bugetului precizat față de cel aprobat.

Tabel 2. Bugetul total de stat pe sectorul turism al MC și MIDR, pentru anii 2021-2023 executat, anul 2024 aprobat și estimările pentru anii 2025-2025 (mii lei)

Denumirea	Cod	Aprobat	Precizat	Executat	Finanțat față de precizat	
					Devieri +/-	în %
Anul 2021						
1. PIB				241870520,0		
2. Cheltuielile bugetului de stat total, inclusiv:		55 399 600,0	57 656 813,8	54 116899,0	-3 539 914,8	93.9
- Turism	15	29500,0	28900,7	28900,7	0	100
Anul 2022						
1. PIB				272555915,0		
2. Cheltuielile bugetului de stat total, inclusiv:		65 202 602,7	73 943 038,7	68 573 472,0	-5 369 566,7	92.7

¹² [Anunț de inițiere a procesului de elaborare a Conceptului Programului național de dezvoltare a turismului "Turism-2028" pentru anii 2024-2028 | Particip.gov.md](#)

- Turism	15	28500,0	121087,7	65882,7	-55205,0	54,4
<i>Continuare p.13</i>						
Anul 2023						
1. PIB				300421343,0		
2. Cheltuielile bugetului de stat total, inclusiv:		83 195 682,2	84 112 415,0	80 727 187,0	-3 385 228,0	96.0
- Turism	15	28000,0	139 848,8	139416,0	- 432,8	99,7
Anul 2024 (aprobat)						
1. PIB		339500000 ,0				
2. Cheltuielile bugetului de stat total, inclusiv:		82222000,0	x	x	x	x
- Turism	15	33000,0	x	x	x	x
Anul 2025 (estimat)						
1. PIB		376100000,0				
2. Cheltuielile bugetului de stat total, inclusiv:		83 898 500,0		x	x	x
- Turism	15	33000,0	x	x	x	x
Anul 2026 (estimat)						
1. PIB		417200000,0				
2. Cheltuielile bugetului de stat total, inclusiv:		89 024 800,0		x	x	x
-Turism	15	33000,0	x	x	x	x

Sursa: [Ministerul Finantelor](#)

Reieșind din datele tabelului nr. 2, menționăm că la etapa precizării bugetului de stat pentru 2021-2023, volumul alocațiilor pentru turism au fost majorate considerabil (circa de cinci ori). Referitor la executarea mijloacelor destinate sectorului față de planul precizat, constatăm că nivelul cel mai jos de executare a fost înregistrat în anul 2022, în volum de 54,4%, în timp ce în anul 2023, executarea alocațiilor a constituit 99,7%.

Din discuțiile cu reprezentanții MIDR neexecutarea mijloacelor financiare în anul 2022, indică un grad mai mic de asimilare a resurselor precizate, din cauza caracterului multianual al proiectelor, dar și din cauze de ordin tehnic și procedural, printre care fiind prelungirea desfășurării concursurilor de achiziție și selectare a furnizorilor, sau reevaluarea schițelor tehnice ale proiectelor.

Pe baza datelor din Tabelul 2, observăm că ponderea cheltuielilor alocate turismului în raport cu cheltuielile totale ale bugetului de stat a fost de 0,053% în anul 2021, 0,096% în 2022 și 0,17% în 2023, ceea ce indică o creștere constantă a acestor cheltuieli (în 2023, acestea au fost de 2,2 ori mai mari decât în 2021). În ceea ce privește anul 2024, acest indicator este de 0,040%, ceea ce reprezintă o scădere de aproximativ 76,5% comparativ cu anul 2023. Totodată, ponderea cheltuielilor pentru turism în raport cu PIB-ul, care era de 0,012% în anul 2021, va scădea la 0,008% în anul 2026.

2.1. Bugetul de stat 2021-2023 executat

În anii 2021-2023, Ministerul Culturii a continuat eforturile anterioare de branding, poziționare și segmentare a marketingului turistic, după preluarea domeniului turismului ca competență prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 143 din 23 august 2021. Anterior, acest domeniu era gestionat de Ministerul Economiei și Infrastructurii.

După preluarea de către MC a mandatului de gestionare a sectorului turismului în a doua jumătate a anului 2021, bugetul aprobat și executat are o dinamică stabilă, pe când bugetul finanțat al MIDR cunoaște o creștere de 4,5 ori pentru turism în anul 2023, din FNDRL.

Totodată, MC nu a prezentat informații despre indicatorii de performanță pe programele realizate față de cele planificate.

Tabel 3. Resursele din bugetul de stat destinate domeniului „Turism”, realizate de către Ministerul Culturii pentru anii 2021- 2023 (buget executat, mii lei)

Anul	Total resurse			Diferența	
	aprobat	precizat	executat	Precizat față de / Executat (+/-)	%
2021:	4500	4500	4500	0	100
2022:	4500,0	3000,0	2234,3	- 765,7	74,5
2023:	4000,0	7000	6930,7	- 69,3	99,0

Sursa: Ministerul Culturii, <https://www.mf.gov.md/ro/content/catalogul-de-date-deschise-al-mf-pentru-anul-2023>

În anul 2022, s-a constatat un nivel scăzut de executare a bugetului, de 74,5% față de volumul precizat, ceea ce se explică prin faptul că activitățile planificate în Planul de activitate al Ministerului Culturii, la obiectivul nr. 6: „Dezvoltarea Republicii Moldova ca destinație turistică competitivă și durabilă, generatoare de beneficii economice, de mediu și sociale pentru comunitățile locale și generațiile viitoare,” nu au fost realizate din cauza planificării deficitare, determinate de lipsa resurselor umane în MC:

- Realizarea proiectului „Empowering young women: sustainable livelihoods through tourism in Moldova”. Această activitate este în curs de implementare în anul curent de către MC, Agenția de Investiții și Universitatea de Stat din Moldova prin intermediul Organizației Mondiale a Turismului, cu sprijinul financiar al Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Estonia.
- Crearea și dezvoltarea platformei de promovare a produsului turistic¹³, care a fost dezvoltată de ANTRIM, cu susținerea financiară a USAID, Guvernului Suediei și cel al Marii Britanii;
- Elaborarea Planului strategic de marketing, comunicare internațională și locală a Republicii Moldova ca destinație turistică sub egida brandului turistic "Pomul Vieții", fiind elaborat un an mai târziu cu ajutorul partenerilor de dezvoltare și prezentat abia pe data de 14 decembrie 2023, iar consultarea publică a acestuia făcându-se în perioada 07.06.2024 - 17.06.2024¹⁴. Cadrul strategic de marketing turistic al Republicii Moldova pentru anii 2024 – 2026 a fost realizat cu susținerea Proiectului de Competitivitate și Reziliență Rurală din Moldova, finanțat de USAID și Guvernul Suediei.
- Implementarea rezultatelor Studiului de segmentare a pieței turistice din Republica Moldova.

Informația solicitată cu privire la proiectele investiționale, finanțate din alte surse decât bugetul de stat, nu a fost prezentată de către MC.

În ce privește dinamica cheltuielilor MC în 2023, observăm că bugetul precizat a crescut de aproape două ori, iar bugetul executat a constituit 99,0%, indicând un grad înalt de execuție, fapt ce denotă o bună planificare și execuție a planului de acțiuni aferent bugetului pentru turism. Totodată, volumul bugetului executat pentru anul 2023 comparativ cu anul 2022 a crescut cu 210%.

Potrivit prevederilor HG nr. 690/2017, MIDR nu deține competențe exclusive de dezvoltare a sectorului turistic dar, indirect, efectuarea investițiilor în reabilitarea drumurilor regionale și locale importante pentru desfășurarea activităților de turism, modernizarea și relansarea transportului feroviar de pasageri pe rutele Chișinău – Ocnița, Chișinău - Cahul și Chișinău - Soroca, adaptate la viteza de circulație din țările europene, standardizarea orarelor autobuzelor și digitalizarea vânzării de bilete constituie acțiuni conexe de dezvoltare progresivă a sectorului.

¹³ <https://moldova.travel/>

¹⁴ <https://particip.gov.md/ro/document/stages/anunt-privind-consultarea-publica-a-proiectului-cadrului-strategic-de-marketing-turistic-al-republicii-moldova-pentru-anii-2024-2026/12647>

În perioada 2021-2023, MIDR, prin intermediul FNDRL, a implementat diverse proiecte menite să îmbunătățească accesul la destinațiile turistice, conectarea acestora la rețelele de servicii comunale și realizarea lucrărilor de reparație și restaurare, pentru includerea în circuitul turistic a atracțiilor turistice.

Tabel 4. Resursele din bugetul de stat destinate domeniului „Turism”, realizate de către Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale pentru anii 2021- 2023 (mii lei)

An	Denumirea	Total resurse			Devieri +/-	în %
		aprobat	precizat	executat		
2021	Total resurse, inclusiv: Program 66 „Dezvoltarea turismului,” Subprogram 6602 „Dezvoltarea turismului”	25000,0	24400,7	24400,7	0	100,0
2022	Total resurse, inclusiv: Program 66 „Dezvoltarea turismului,” Subprogram 6602 „Dezvoltarea turismului”	24000,0	118087,7	63648,4	-54439,3	53,9
2023	Total resurse, inclusiv: Program 66 „Dezvoltarea turismului,” Subprogram 6602 „Dezvoltarea turismului”	24000,0	132848,8	132485,3	-363,6	99,7

Sursă: <https://www.mf.gov.md/ro/content/catalogul-de-date-deschise-al-mf- pentru-anul-2023>

Conform Tabelului 4, se observă o creștere a cheltuielilor destinate turismului. Acest lucru sugerează că turismul devine o prioritate din ce în ce mai mare pentru autorități, fiind aliniat cu necesitățile de dezvoltare a regiunilor. De remarcat, de asemenea, că alocațiile bugetare au fost utilizate efectiv în 2021 și 2023, fiind cheltuite în proporție de 100%, respectiv 99,7% din bugetul precizat. În anul 2022, planul precizat față de cel aprobat a fost majorat cu 94087,7 mii lei sau circa 4,9 ori, însă a fost executat în proporție de doar 54%. În anul 2023, bugetul precizat a avut o creștere de aproximativ 5,5 ori și a fost utilizat pentru mai multe proiecte, fiind executat integral.

Reieșind din rapoartele financiare de performanță ale MIDR pentru anii 2021-2023, menționăm următoarele aspecte:

- În anul 2021 indicatori de performanță nu au fost realizați integral (Anexa 1). Astfel, pentru 4 obiective turistice renovate și incluse în circuitul turistic avem o executare de 50%, doar două obiective fiind renovate. Referitor la costurile de renovare și amenajare valoare resurselor a fost depășită cu suma de 4600,39 mii lei (60,5 %). Anumite explicații pe aceste devieri lipsesc.
- În anul 2022 au fost planificați 2 indicatori de performanță, executarea față de planificare a atins 88,2% și 140%. După aprobarea includerii a cinci atracții în circuitul turistic, au fost renovate cinci case de cultură, un teren sportiv și un parc public, depășind indicatorul de performanță cu 40%. Cu toate acestea, în ceea ce privește numărul de beneficiari, nivelul de performanță a fost atins în proporție de 88% din 20 000 beneficiari prestabiliți.
- În anul 2023 au fost stabiliți 3 indicatori de performanță care au fost supra executați față de sumele planificate. Mai mult, au fost realizat indicatorul ”Case de cultură/Centrele culturale” construite în număr de 55 unități, care inițial nu a fost prevăzut. În partea ce ține de costul mediu al unui proiect finalizat, executarea indicatorului a fost micșorată cu circa 90% față de cel planificat. Conform explicației MIDR, acest indicator a fost greșit estimat la etapa planificării. Totodată, menționăm că numărul turiștilor s-a majorat de 5 ori față de indicatoul planificat, atingând numărul de 100.000 turiști.

La solicitarea informației cu privire la cheltuielile pe clasificarea economică, MIDR nu a revenit cu un răspuns de precizare, drept dovadă servind solicitările din Anexa 6.

Autoritățile administrației publice locale de nivelul I și II contribuie la dezvoltarea diverselor forme de turism în teritoriu dispunând de unele bugete pentru dezvoltarea turismului în localitățile respective. În același timp, APL-urile au implementat cu sprijinul bugetului de stat (FNDRL proiecte regionale/Satul European și Satul

European Expres, programul DAR 1+3, FNDAMR/Dezvoltarea mediului rural) și a partenerilor de dezvoltare (USAID, PNUD, Solidarity Fund PL) diferite proiecte relevante dezvoltării turismului cu suportul.

2.2. Bugetul de stat aprobat pentru anul 2024

Comparativ cu anii precedenți, bugetul pentru 2024 reprezintă o consolidare a finanțării pentru inițiativele turistice, subliniind o strategie de creștere și dezvoltare a acestui sector. Această direcție strategică este esențială pentru echilibrarea diferenței dintre turismul receptor și cel emitent, în vederea atragerii unui număr mai mare de turiști străini și stimulării turismului intern. O cotă substanțială din bugetul Ministerului Culturii pentru 2024 este direcționată ținând spre operaționalizarea ONT.

În anul 2024, se atestă o creștere la bugetul de stat destinat dezvoltării turismului, prin majorarea cu 2000 mii lei față de anul 2023 (executat) a bugetului MC, bugetul de stat al MIDR aprobat pentru 2024 cu destinația dezvoltării turismului, care constituie 24000,0 mii lei, păstrând volumul alocațiilor financiare similar anilor precedenți, fără majorări față de anii precedenți. Totuși, MC nu a putut prezenta date despre programele de performanță, iar MIDR nu a prezentat informații referitor la cheltuielile conform clasificății economice.

Tabel 5. Bugetul autorităților publice centrale finanțate de la bugetul de stat pentru anul 2024, (mii lei)

Denumirea	Codul	Total
MIDR	0223	4,735,662.3
<i>Dezvoltarea turismului</i>	6602	24000
Ministerul Culturii	0227	598,976.6
<i>Politici și management în domeniul turismului</i>	6601	3500,0
<i>Dezvoltarea turismului</i>	6602	5500,0
TOTAL Buget de stat TURISM pentru anul 2024		33000,0

Sursa: Ministerul Finanțelor

Volumul mijloacelor aprobate pentru anul 2024 față de executat 2023 sunt majorate cu 22%, iar față de anul 2022 mai mult de 4 ori. Astfel, constatăm că în anul 2024 trebuie să fie întreprinse acțiuni active pentru utilizarea alocațiilor aprobate.

În ceea ce privește cheltuielile realizate de către MIDR, din datele din tabelul 5, rezultă că suma alocațiilor aprobate în anul 2024 se menține la nivelul sumei aprobate din anul 2022. Totodată, aceste mijloace față de executat 2023 constituie numai 18,1 %, iar pentru anul 2022 executat – 37,7%. Astfel, situația respectivă este îngrijorătoare, însă în opinia autorilor, la etapa rectificării bugetului de stat pentru anul 2024, suma aprobată poate fi majorată considerabil, ca și în anii 2022 și anul 2023.

Tabel 6. Cheltuieli conform clasificării economice pentru anul 2024, MC

Linia Bugetară	ECO	Alocații precizate pe an / mii lei	Executat în iulie 2024/ mii lei
Granturi capitale acordate instituțiilor publice la autogestiuine	263210	3000,0	3000,0
Deplasări de serviciu peste hotare	222720	251,2	251,2
Servicii editoriale	222910	200,0	172,2
Servicii de protocol	222920	89,8	60,0
Servicii neatribuite altor alineate	222990	3283,5	3282,9
Cotizația organizației internaționale	281110	125,5	116,8

Procurarea materialelor de uz gospodăresc și rechizitelor de birou	336110	7,5	7,4
Procurarea materiale de construcții	337110	42,5	39,9
TOTAL		7000,0	6930,7

Sursa: Ministerul Culturii

Conform informației MC privind finanțarea în anul 2024 (Anexa nr.5) pentru turism, conform clasificății economice, menționăm că din 9000,0 mii lei aprobat pentru anul 2024, planul precizat a constituit 7000,0 mii lei, fiind micșorat cu 2000,0 mii lei (22,2%). Din acest volum, cea mai mare pondere se referă la granturi acordate instituțiilor publice la autogestione în sumă de 3000,0 mii lei (42,9%) și alte servicii în sumă de 3283,5 mii lei (46,9%). Pentru acoperirea cheltuielilor referitoare la deplasări în anul 2024, vor fi orientate 251,2 mii lei (3,6%). În afară de aceasta, pentru serviciile editoriale și protocol sunt precizate alocații în sumă de 200,0 mii lei (2,9%) și 89,8 mii lei (1,3%). Pentru procurarea materialelor de uz gospodăresc vor fi utilizate mijloace în proporție de 1,8% din volumul mijloacelor alocate pentru dezvoltarea turismului.

În contextul modificării Legii nr.352/2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova și a unui Oficiu nou creat, bugetul estimat rămâne deocamdată a fi cel care acoperă cheltuielile operaționale, menționate în Planul de acțiuni și bugetul ONT (Anexa 4) aprobat. Finanțarea ONT urmează a fi acoperită din mijloacele financiare permise de la bugetul de stat și ale donatorilor, de pe urma serviciilor prestate de către Oficiu, precum și din alte surse neinterzise de cadrul normativ.¹⁵

2.3. Bugetul de stat pentru anii 2025-2026

Previțiunile de dezvoltare a sectorului de turism în următorii ani sunt fundamentate pe politicile strategice adoptate, pe creșterea alocațiilor de la bugetul de stat și pe suportul tot mai accentuat al partenerilor de dezvoltare ai țării. Conceptualizarea unei abordări holistice, care include promovarea patrimoniului cultural, instituționalizarea și prioritizarea turismului în strategia de dezvoltare a țării, investițiile țintite în infrastructură regională, diversificarea produselor turistice și susținerea antreprenoriatului, constituie un vector promițător de dezvoltare a sectorului.

Potrivit [PND 2024-2026](#)¹⁶, prioritățile pentru următorii trei ani includ: consolidarea capacităților instituțiilor culturale, ajustarea cadrului legal și de politici în domeniul culturii, reabilitarea obiectelor de patrimoniu și susținere a cinematografului autohton. Totodată, promovarea produselor culturale naționale la nivel european și integrarea patrimoniului cultural național în sistemul valorilor culturale europene va impulsiona dezvoltarea Republicii Moldova ca destinație turistică contribuind la majorarea ponderii turismului în valoarea produsului intern brut cu +0,2 %.

Costul total de implementare al acțiunilor planificate la obiectivul general nr. 4 din PND pentru perioada anilor 2024-2026, care prevăd elaborarea și implementarea politicilor pentru promovarea turismului durabil, se estimează la 371 441,9 mii lei, inclusiv 118 642,5 mii lei costuri finanțate din bugetul de stat și asistență externă și 252 799,4 mii lei costuri neacoperite.

PND este document strategic pe termen lung, care poate include atât alocări din bugetul de stat, cât și contribuții de la parteneri de dezvoltare, fonduri europene și alte surse externe. Fondurile prevăzute pentru turism în CBTM 2024-2026 constituie 99 000,0 mii lei.

¹⁵ <https://www.mc.gov.md/ro/content/moldova-are-de-astazi-un-oficiu-national-al-turismului>

¹⁶ [Anunt privind consultarea publică a proiectului Planului Național de Dezvoltare \(PND\) 2024-2026 | Particip.gov.md](#)

Tabel 7. Estimările de cheltuieli de la bugetul de stat pentru anii 2025-2026 (mii lei)

Denumire	Codul					Aprobat	Estimat	
	autorități	sectorului	grupeii principale	grupeii	Sub grupeii	2024	2025	2026
Ministerul Culturii	0227					598,976.6	600,913.9	620,267.6
Turism	0227	15	04	7	3	9,000.0	9,000.0	9,000.0
<i>cheltuieli recurente</i>	0227	15	04	7	3	9,000.0	9,000.0	9,000.0
MIDR	0223					4,735,662.3	6,212,780.2	6,121,763.6
Turism	0223	15				24,000.0	24,000.0	24,000.0
<i>cheltuieli recurente</i>	0223	15				24,000.0	24,000.0	24,000.0

Sursa: CBTM 2024-2026

Analiza bugetului de stat alocat pentru sectorul turismului în cadrul celor două ministere evidențiază câteva aspecte esențiale: estimările mijloacelor alocate MC pentru anii 2025-2026 sunt prevăzute în sumă de 9000,0 mii lei anual, rămânând la nivelul volumului aprobat pentru anul 2024. Totodată, volumul estimărilor față de executat pentru anul 2023 s-a majorat cu 29,9%.

Estimările mijloacelor pentru turism alocate MIDR pentru turism vor rămâne constante la nivelul sumelor aprobate pentru anul 2024, în sumă de 24000,0 mii lei anual. Practic, estimările pentru anii 2025-2026 reflectă situația financiară a anului 2024. Aceasta sugerează o abordare constantă a infrastructurii turistice, fără variații majore în alocările financiare anuale. Astfel, în contextul modificărilor indicilor macroeconomici anuali, ar fi rațional să se reexamineze proporțional și alocările pe domeniul turismului, având în vedere importanța sectorului și multiplele aspecte care necesită dezvoltare, inclusiv creșterea standardelor serviciilor și diversificarea activităților de agrement turistic pentru atragerea turiștilor în țară.

În același timp, analiza efectuată de autori, bazată pe datele din tabelului de mai sus, indică faptul că ponderea cheltuielilor pentru turism în raport cu bugetul MC pentru anii 2024-2026 va constitui 1,45%. În ceea ce privește ponderea cheltuielilor pentru turism în raport cu bugetul MIDR, estimările pentru anul 2025 indică o scădere de 33,5% față de anul 2024, ajungând astfel la doar 0,39%.

Planul de acțiuni al ONT include o serie de activități strategice menite să dezvolte sectorul turistic în Moldova. Costul acțiunilor planificate, clasificate în 3 obiective structurale, împreună cu bugetul estimat pentru implementarea acestora, sunt reflectate în Anexa nr.1. Printre principalele activități se numără:

- Promovarea Destinațiilor Turistice: organizarea de campanii de marketing și promovare pentru atragerea turiștilor interni și internaționali;
- Dezvoltarea Infrastructurii Turistice: investiții în modernizarea infrastructurii existente și dezvoltarea de noi facilități turistice;
- Formarea Profesională: programe de formare pentru personalul din sectorul turistic pentru a îmbunătăți calitatea serviciilor oferite;
- Parteneriate Public-Privat: încurajarea cooperării între sectorul public și cel privat pentru a dezvolta proiecte turistice inovatoare;
- Sustenabilitatea Turismului: implementarea practicilor de turism sustenabil pentru a proteja resursele naturale și culturale.

În comparație, Planul Național de Dezvoltare a Turismului 2028 (PNDT) include obiective similare, dar cu o viziune pe termen mai lung, cu un accent mai pronunțat pe anumite aspecte și cu un buget considerabil mai mare, reflectând ambițiile pe termen lung ale strategiei. Fondurile sunt alocate pentru proiecte majore de infrastructură, campanii de marketing internațional, dezvoltarea turismului rural și ecologic, precum și pentru programe de formare profesională și inovație tehnologică. PNDT este o strategie pe termen lung, elaborată pentru a transforma fundamental sectorul turistic din Moldova, vizează o gamă largă de obiective strategice și include inițiative complexe care necesită resurse financiare semnificative.

Luând în considerare rolul crescând al turismului în dezvoltarea economică și socială a Republicii Moldova, recunoscând importanța unei abordări integrate și a politicilor publice comune, sincronizate pentru dezvoltarea turismului regional, ținând cont de tendințele mondiale de dezvoltare a destinațiilor turistice într-un mod sustenabil, inovativ, transformațional și experiențial, de principiile de conectivitate și dezvoltare de proiecte investiționale, fiind ghidați de decizia comună de a dezvolta și îmbunătăți cooperarea în domeniul turismului intern și receptor din Republica Moldova, Ministerul Culturii, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Mediului, au adoptat, la 16.04.2024, o Rezoluție pentru a stabili un angajament de cooperare și consolidare a eforturilor în dezvoltarea regională integrată a turismului.

În vederea realizării angajamentelor, cele 4 ministere semnatare vor realiza următoarele acțiuni:

1. **Evaluarea și planificarea potențialului turistic:** analiza comprehensivă a potențialului turistic al fiecărei regiuni, luând în considerare aspecte culturale, naturale, gastronomice și de mediu. Pe baza acestei evaluări, vor fi elaborate programe sectoriale de creștere a atractivității turistice în regiunile de dezvoltare, care să vizeze valorificarea potențialului respectiv, cu utilizarea abordării „*hub and spoke*”.
2. **Implementarea politicilor publice cu coordonarea eforturilor comune,** asigurând coerența și complementaritatea măsurilor adoptate la nivel național și regional, cu promovarea dialogului interinstituțional și colaborarea între Părți pentru identificarea celor mai bune soluții și instrumente de gestionare a turismului în profil regional.
3. **Îmbunătățirea infrastructurii turistice** prin alocarea resurselor pentru modernizarea și extinderea infrastructurii turistice regionale, inclusiv drumuri, transport public, obiective turistice importante, dezvoltarea facilităților de cazare, alimentare și altor servicii turistice, acordând o atenție deosebită accesibilității și siguranței turiștilor, protejării patrimoniului cultural și natural.
4. **Suținerea hub-urilor turistice și a zonelor adiacente** prin promovarea unui sistem de stimulente fiscale și altor forme de ajutor de stat pentru dezvoltarea zonelor cu potențial turistic.
5. **Promovare și marketing prin dezvoltarea unei strategii comune** pentru atragerea turiștilor și evidențierea atractivității fiecărei regiuni și a țării în ansamblu, prin utilizarea canalelor de comunicare moderne și a tehnologiilor digitale pentru a ajunge la un public cât mai larg și pentru a spori vizibilitatea și notorietatea regiunilor ca destinații turistice interesante și autentice.
6. **Suținerea inițiativelor de dezvoltare a turismului rural și a agroturismului,** promovând produsele și tradițiile locale, implicând comunitățile locale în procesul de dezvoltare, prin facilitarea accesului la finanțare și la asistență tehnică pentru antreprenorii din mediul rural și micii producători agricoli interesați să valorifice potențialul turistic al regiunilor lor, cu simplificarea procedurilor de reglementare a afacerilor din zonele rurale.
7. **Conservarea și protecția mediului** prin promovarea și încurajarea practicilor de turism sustenabil, cu adoptarea măsurilor corespunzătoare, cu atragerea organizațiilor de mediu și a comunităților locale în implementarea proiectelor de conservare a biodiversității și protejare a ecosistemelor, asigurând sustenabilitatea activităților turistice pe termen lung.

3. Programe de dezvoltare a turismului

Finanțarea sectorului de turism se realizează din bugetul de stat, inclusiv, cu suportul financiar al partenerilor de dezvoltare, o parte importantă a alocațiilor bugetare pentru dezvoltarea turismului fiind gestionată de programele de stat implementate de mai multe autorități publice. Printre acestea remarcăm, ODA care și în prezent susține dezvoltarea turismului prin varii programe în volum de 6,4 milioane lei în anul 2022¹⁷. Ținând cont de cele expuse, volumul total al alocațiilor, inclusiv cu sprijinul partenerilor de dezvoltare care au alocat resurse direct APC, APL, agenților economici și alții, a constituit estimativ 300000 mii lei în perioada 2019-2022 (Fig. 5 și 6).

¹⁷ ODA, [Informație statistică privind programele implementate 2022, suma calculată prin cumularea ramurilor CAEM](#)

Estimativ¹⁸, volumul alocațiilor pentru turism au fost de circa 80 milioane lei în 2022 din bugetul public național. Totuși, în bugetul public național, cheltuielile aferente dezvoltării turismului au avut o pondere foarte mică, oscilând între 0,08 și 0,15%, ceea ce, în linii mari, este o reflecție a faptului că turismul nu a fost considerat un domeniu prioritar ca atare.

Figura 5. Structura alocațiilor pentru turism, 2019-2022 (mii lei)

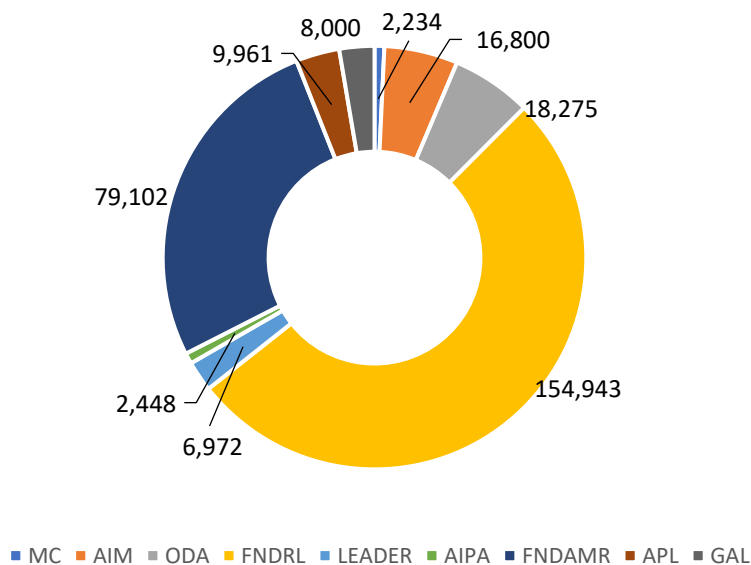
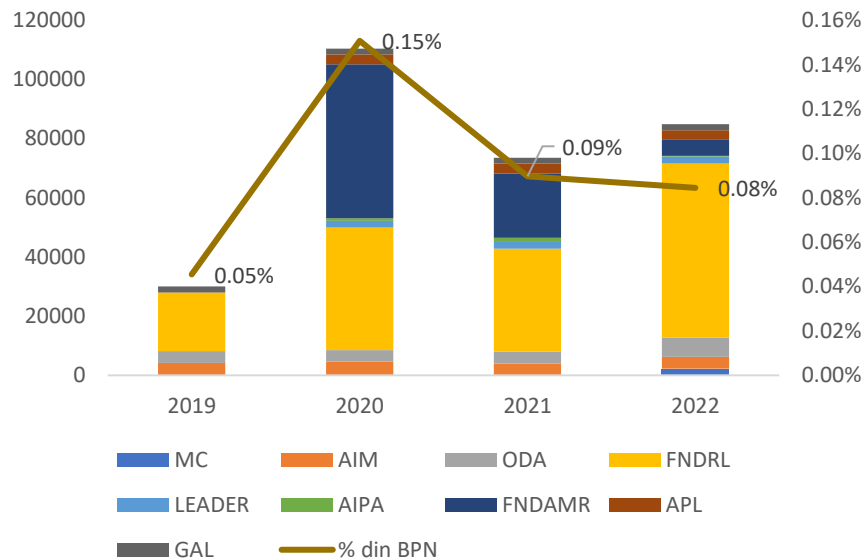

Figura 6. Finanțarea dezvoltării turismului, 2019-2022, mii lei

Sursa: PNDT Turism-2028

În programul „Turism 2028”, care este în etapa de consultări interministeriale, prevede că costul total pentru bugetul de stat în anii 2024-2026 va constitui suma de 731,2 milioane lei. Acesta prevede majorarea portofoliului de granturi destinate dezvoltării antreprenoriatului din sectorul turism și servicii hoteliere până 7,5 milioane lei anual, inclusiv prin lansarea produsului „Start-up Turism”. În aceeași ordine de idei, AIPA gestionează Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural (FNDAMR), precum și mijloacele financiare provenite din partea partenerilor de dezvoltare.

¹⁸ Volumul efectiv al alocațiilor în 2022 nu este disponibil în sistemul de date administrative deoarece majoritatea proiectelor administrate în cadrul FNDR și FNDAMR au un caracter multianual.

De asemenea, MIDR, prin intermediul Agențiilor de Dezvoltare Regionale finanțează dezvoltarea regională și locală. Aici este vorba despre proiecte multianuale din contul Fondului Național pentru Dezvoltarea Rurală și Locală (FNDRL). Prin programul „Turism 2028” se propune majorarea investițiilor în dezvoltarea infrastructurii de acces la destinațiile turistice până la 287.5 milioane lei în 2026.

Nu în ultimul rând, Fondul Ecologic Național (FEN) ar urma să contribuie cu 1,4 milioane lei la ameliorarea sistemului de management și colectare a deșeurilor în Rezervația Cultural-Naturală (RCN) „Orheiul Vechi”.

Tabel 9. Costul programului „Turism 2028” , proiect (mii lei)

	2023 (estimat)	2024	2025	2026	Total (2024-26)
Bugetul de stat	4,000.00	24,648.25	27,686.22	36,792.84	89,127.31
ODA	6,444.75	7,500.00	7,500.00	7,500.00	22,500.00
FNDAMR	5,315.28	10,000.00	10,000.00	10,000.00	30,000.00
FNDRL	58,898.41	50,000.00	227,500.00	287,500.00	565,000.00
FEN	-	-	1,200.00	200.00	1,400.00
Parteneri de dezvoltare	5,320.28	6,445.44	7,922.60	8,850.00	23,218.04
Total	79,979.71	98,593.69	281,808.82	350,842.84	731,245.35
<i>(pondere în bugetul public național, %)</i>	<i>0.06%</i>	<i>0.08%</i>	<i>0.24%</i>	<i>0.26%</i>	

Sursa: PNDT Turism-2028

În contextul aprobării *Programului de sprijin pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii în domeniul turismului*, gestionat de ODA pentru anul 2023 au fost prevăzute mijloace financiare din bugetul de stat în valoare de 3250,0 mii lei. Totodată, la data de 28.04.2023, IP ODA a semnat un Contract de grant direct cu Uniunea Europeană (UE), privind cofinanțarea a 7 programe de suport, în valoare totală de 8 milioane EURO, pentru o perioadă de 3 ani. Din totalul buget alocat de către UE, 500.000,00 EURO au fost alocați pentru finanțare afacerilor în cadrul Programului de sprijin pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii în domeniul turismului rural.

Ținând cont că, în anul 2023 au fost implementate doar acțiuni de lansare a Programului, astfel, în anul 2023 nu a fost realizate cheltuieli aferente Programului. În perioada 25.09.2023 – 31.10.2023¹⁹, a fost desfășurat apelul de granturi, urmare a căruia au fost înregistrate 88 de aplicații. La 12 aprilie curent, 49 de companii din Republica Moldova au semnat contracte de finanțare cu ODA prin acest program și vor primi finanțare nerambursabilă în valoare totală de 17 milioane lei. Granturile sunt acordate de Guvernul Republicii Moldova și cofinanțate de Uniunea Europeană.

În vederea implementării Programului, pentru anul 2024 a fost aprobat un buget în valoare totală de 27500 mii lei, dintre care 20400 mii lei din bugetul de stat, și adițional 7100 mii lei din resursele UE. Conform Cadrului bugetar pe termen mediu 2024-2026 (CBTM 2024-2026), aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 408/2023, pentru implementarea Programului respectiv, au fost alocate câte 15000,0 mii lei anual.

Implementarea *Programului de sprijin pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii în domeniul turismului* va contribui la susținerea financiară a cel puțin 50 de întreprinderi mici și mijlocii anual, ținându-se următoarele rezultate: (i) cel puțin 60% din beneficiari vor înregistra o creștere economică; (ii) volumul de investiții în economia națională va crește cu circa 400 mii lei; (iii) cel puțin 100 de locuri de muncă vor fi menținute și 50 noi create; (iv) cel puțin 25 de întreprinderi își vor diversifica gama de servicii și produse.

¹⁹ <https://www.oda.md/files/turism/Lista%20beneficiari%20Turism%2029.03.2024%20.pdf>

Proiectul USAID de Competitivitate și Reziliență Rurală în Moldova (PCRR), proiect de cinci ani, implementat de Chemonics International, Inc. a lansat un apel de finanțare²⁰ prin grant, în 3 etape, pentru suport în dezvoltarea infrastructurii și facilităților de ospitalitate turistică, produselor și experiențelor turistice și a serviciilor și instrumentelor aferente, cu scopul de a dezvolta afaceri durabile, rezistente, inovatoare și competitive în industria turismului din Moldova.

PCRR anticipează acordarea a aproximativ 25 milioane lei pentru finanțarea apelului de grant, și oferirea suportului financiar nerambursabil pentru aprox. 40-45 de IMM-uri din domeniul turismului. PCRR va acorda prioritate acelor dosare de aplicare care vor acoperi toate cinci obiective: Infrastructură de ospitalitate; Experiențe și produse turistice; Sustenabilitate și standarde de calitate; Inovare și digitalizare: Impulsionarea inovației, creativității și a digitalizării afacerilor din turism și Impactul social și turismul incluziv.

Potrivit unui studiu al USAID²¹, din aprilie 2024, în vederea dezvoltării turismului cu profil regional este importantă acordarea suportului necesar pentru microregiunile cu potențial turistic, integrării lor într-un cadru unic de dezvoltare, inițierea implementării metodologiei "hub and spoke", cu pilotarea administrării hub-urilor de către entități non-guvernamentale înființate în baza GAL-ilor și vor exercita funcția de Organizații de Management a Destinației (OMD).

4. Concluzii și recomandări

Sectorului de turism relevă o balanță puternic disproporționată dintre turismul receptor și cel emitent, în raportul turiștilor străini față de moldovenii care pleacă peste hotare pentru activități turistice. Turismul emițător depășește turismul receptor de 75 ori. Totodată, pentru fiecare turist străin venit în Moldova îi corespund 15 cetățeni ai RM care pleacă în scopuri turistice peste hotare. Acesta este un decalaj major în sectorul de turism care trebuie să atragă atenția autorităților, pentru planificarea strategică a sectorului.

Actualmente, finanțarea sectorului turismului în Republica Moldova este dispersată între multiple entități și nu este coordonată centralizat, la nivel de entitate unică. Această lipsă de coerență poate duce la utilizarea ineficientă a resurselor și la dificultăți în realizarea obiectivelor strategice de dezvoltare turistică. Totuși, în anul 2023 a fost inițiată activitatea unui Consiliu consultativ pentru turism, care reprezintă o platformă de comunicare și participare la procesul de elaborare, implementare, monitorizare, evaluare și revizuire a politicilor în domeniul turismului, iar în cadrul primei ședințe a fost pus în discuție programul "Turism-2028" și consolidarea capacităților ONT.

Trebuie să menționăm că MC a avut un aport strategic la dezvoltarea sectorului prin înființarea ONT, urmărind să consolideze eforturile de promovare a destinațiilor turistice, elaborând un cadru sustenabil de atingere a unor ținte predefinite pentru dezvoltarea strategică a sectorului. În contextul legal actual, potrivit Legii Nr. 98/2012 privind administrația publică centrală de specialitate, ONT are atribuții restrânse, fiind subordonat MC. De menționat că ONT nu este la moment pe deplin funcțional, deși are un cadru de planificare și acțiuni bine formulat. Totodată, bugetul ONT pentru anii 2025-2026 este estimat cu 65% mai puțin față de 2023, sub necesitățile reale de funcționare ale Oficiului, iar resursele adiționale se așteaptă a fi acoperite de către partenerii de dezvoltare și crescute progresiv de la an la an.

În perioada analizată, se atestă o creștere a bugetului de stat gestionat de către MC și MIDR și executarea relativ integrală a cheltuielilor pentru turism. Indicatorii de performanță aferenți acțiunilor planificate au un grad mai mare de execuția în cazul MIDR, pe când managementul financiar a fost defectuos, bugetul fiind realizat în proporție de 74,5%, fiind necesară o atenție sporită la planificarea bugetară.

Analiza bugetului de stat pentru anii 2021-2023, indică continuarea consolidării sectorului turistic prin îmbunătățirea serviciilor, investiții și inițiative de sustenabilitate, și prin menținerea activă a eforturilor de marketing și promovare pentru piața turistică internă, internațională și din diasporă, întreprinse de către IP "Agenția de Investiții" și Proiectul de Competitivitate din Moldova finanțat de USAID.

²⁰ <https://civic.md/anunturi/granturi/71395-proiectul-usaid-competitivitate-si-rezilienta-rurala-in-moldova-lanseaza-programul-de-granturi-moldova-turistica-pentru-dezvoltarea-portofoliului-de-infrastructura-ospitaliera-si-produse-turistice-rez.html>

²¹ Proiectul USAID "Dezvoltarea Regională Integrată A Turismului: Politici și intervenții"

Aceste acțiuni s-au reflectat în dinamica ascendentă a turismului intern și receptor, iar numărului total de turiști și excursioniști a crescut în anul 2023 cu 5,6% față de anul precedent. În același timp au crescut încasările din activitatea turistică cu 26,1% față de 2022, datorită creșterii veniturilor agenților economici, respectiv, contribuțiile la bugetul de stat a generat o cotă de 1,2% în PIB în anul 2022. ponderea cea mai mare fiind generată de turismul emițător.

De asemenea, elaborarea strategiei naționale pe termen mediu pentru dezvoltarea turismului durabil și competitiv „Turism 2028”, țintește creșterea numărului de vizitatori și prevede majorarea portofoliului de proiecte până la 8.4 milioane lei în 2028.

Deși implementarea Programului „Turism 2028” pentru anii 2024-2026, estimează un buget important pentru atingerea obiectivelor programului și creșterea ponderii cheltuielilor bugetare pentru dezvoltarea turismului, observăm că este acoperit insuficient din bugetul de stat, mizând pe identificarea ulterioară a resurselor necesare.

Strategia Națională de Dezvoltare Regională a Republicii Moldova 2022-2028 pune un accent sporit pe îmbunătățirea mediului de afaceri prin intervenții sistemice orientate spre dezvoltarea antreprenoriatului și sporirea atractivității turistice în regiuni.

Limitele de cheltuieli pentru domeniul turismului, prevăzute în CBTM 2024-2026 sunt de 33000,0 mii lei anual, prevede dezvoltarea și diversificarea produsului turistic național (agroturismul, ecoturismul, turismul rural, vitivinicol, gastronomic și cultural), iar indicatorii cheie de performanță pe sector este identificarea a cel puțin 4 Zone de Dezvoltare Turistică, elaborarea a 4 studii de fezabilitate și planuri de dezvoltare durabilă a turismului elaborate pentru ZDT.

Recomandări

Reieșind din analiza sectorului de turism, a resurselor bugetare cheltuite în perioada 2021—2023 și bugetului de stat aprobat pentru anul 2024 și estimările pentru anii 2024-2026, se configurează următoarele recomandări privind gestionarea și eficientizarea resurselor bugetare cu destinația turism, în special, gestionate de MC și MIDR și se axează pe două dimensiuni:

Bugetul de stat și măsuri financiare:

- ✓ Ajustarea Programului național de dezvoltare al turismului „Turism-2028” pentru anii 2024-2028 și armonizarea cu PND, care a fost elaborat în anul 2023, înaintea inițierii procesului de elaborare a conceptului „Turism-2028”.
- ✓ Creșterea ponderii cheltuielilor în bugetul de stat estimativ la 0.24% - 0.26%, odată cu aprobarea și implementarea acțiunilor planificate în programul „Turism 2028”.
- ✓ Asigurarea funcționalității ONT prin efortul conjugat al tuturor instituțiilor și donatorilor care participă la dezvoltarea turismului, precum și considerarea extinderii atribuțiilor Oficiului ca măsuri esențiale pentru a atinge obiectivele propuse și asigurarea dezvoltării sustenabile și competitive a sectorului turistic.
- ✓ Crearea unui consiliu al donatorilor sub egida ONT pentru coordonarea eforturilor comune de dezvoltare a sectorului de turism și monitorizare bugetară.
- ✓ Creșterea alocărilor bugetare pentru MC și MIDR de o manieră multidimensională pentru favorizarea dezvoltării turismului.
- ✓ Instruirea personalului privind procesul bugetar și abilitarea acestora pentru bugetarea pe programe de performanță.
- ✓ Acordarea de subvenții și granturi pentru proiectele care promovează destinațiile turistice mai puțin cunoscute, cu scopul de a echilibra fluxul turistic în întreaga țară. În acest sens, se recomandă modificarea condițiilor de eligibilitate a cerințelor prevăzute de Legea nr. 71 din 31.03.2023 cu privire la subvenționarea în agricultură și mediul rural, Regulamentului privind măsurile și condițiile specifice de eligibilitate pentru subvenționarea investițiilor din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 491 din 12.07.2023, prin prioritizarea afacerilor care urmează a se dezvolta în afara celor 4 hub-uri regionale.
- ✓ Extinderea măsurilor fiscale de scutire a impozitului pe profit pentru microîntreprinderi și întreprinderi mici, pentru investițiile în infrastructură turistică pentru o perioadă de până la 10 ani, ca măsură menită

- să stimuleze investițiile în turism, să promoveze dezvoltarea regiunilor mai puțin turistice și să sprijine diversificarea ofertei turistice, contribuind astfel la creșterea economică și la crearea de locuri de muncă.
- ✓ Menținerea cotei TVA pentru HoReCa la 8% și pentru anii următori ca măsură fiscală semnificativă de susținere și proliferare a sectorului.
 - ✓ Se propune MDDE majorarea portofoliului de granturi destinate dezvoltării antreprenoriatului din sectorul turism și servicii hoteliere.

Politici și programe pentru sectorul turism:

Valorificarea potențialului turistic al legalizării nomazilor digitali prin legiferarea statutului acestora și prelungirea duratei de ședere care, la nivel mondial, circa 34 milioane de liber-profesioniști se identifică în calitate de nomazi digitali, jumătate din ei provenind din SUA, fiind urmași de cei din Marea Britanie (7%), Rusia (5%), Germania (4%) și Franța (3%)²².

Promovarea și susținerea turismului medical, fiind un segment de mare perspectivă în Republica Moldova, îndeosebi odată cu obținerea președinției Consiliului Global al Turismului Medical.

În scopul eradicării curenței sectorului hotelier cu forță de muncă, se propune MC să actualizeze Lista ocupațiilor prioritare cu Grupa de bază 4224 Recepționeri/recepționere din domeniul hotelier, Grupa de bază 3434 Bucătari-șefi/bucătărese-șefe și Grupa de bază 5131 Chelneri/chelnerițe. Aceste modificări vor permite, în conformitate cu prevederile art. 435 alin. (2) al Legii nr. 200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, acordarea și prelungirea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă străinilor ale căror specialități sunt incluse în Lista ocupațiilor prioritare pentru o perioadă de 2 ani, cu posibilitatea prelungirii pe un nou termen.

Analiza bugetului de stat pentru turism și monitorizarea atentă a utilizării acestuia sunt esențiale pentru dezvoltarea sustenabilă și competitivă a sectorului turistic. Este imperativ ca autoritățile să îmbunătățească coordonarea și transparența în alocarea și utilizarea resurselor financiare pentru a atinge obiectivele strategice și a maximiza impactul economic și social al turismului în Republica Moldova.

5. Anexe:

1. [Raport de performanță la situația din 31 decembrie 2021, MIDR, 6602-FNDRL.](#)
2. [Raport de performanță la situația din 31 decembrie 2022, MIDR, 6602-FNDRL.](#)
3. [Raport de performanță la situația din 31 decembrie 2023, MIDR, 6602-FNDRL.](#)
4. [Planul de acțiuni și bugetul ONT 2024-2026.](#)
5. [Buget aprobat 2024, clasificarea economica, MC](#)
6. [Prezentare HORECA, Ministerul Finanțelor](#)
7. [Corespondența MIDR.](#)
8. [Corespondența Ministerul Culturii.](#)
9. [Corespondența Ministerul Finanțelor.](#)
10. [Programul Național de Dezvoltare a Turismului „Turism 2028” pentru anii 2024-2028](#)

²² Gitnux.com, [Digital Nomad Statistics And Trends 2023](#)